

Scenariusz 3: Zmiany w ekosystemach leśnych

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

Ministerstwo
Klimatu i Środowiska

Grupa docelowa:

Uczniowie klas I–IV szkół ponadpodstawowych

Czas zajęć:

45 minut

Zakładane efekty kształcenia:

Uczniowie:

- wyjaśniają udział lasów strefy umiarkowanej i lasów deszczowych w cyklu węglowym,
- znają wpływ zmian klimatu na drzewostan Polski,
- potrafią wykazać potrzebę ochrony lasów deszczowych w celu ograniczania zmian klimatu
- znają sprzężenia zwrotne związane z ekosystemami leśnymi.

Wskazówki dla nauczyciela:

- Z uwagi na tematykę zajęć powinien je przeprowadzić nauczyciel biologii lub geografii.

Metody pracy:

dyskusja

praca z materiałem
źródłowym

Formy pracy:

praca samodzielna

praca w grupach

Materiały:

rzutnik/tablica
multimedialna,
komputer

kartki A4

długopisy

tablica

Podstawa programowa:

BIOLOGIA III etap edukacyjny - zakres podstawowy

Wymagania szczegółowe:

XI	Różnorodność biologiczna, jej zagrożenia i ochrona. Uczeń:	4	wykazuje wpływ działalności człowieka na różnorodność biologiczną
-----------	--	----------	---

Cele kształcenia - wymagania ogólne

IV	Posługiwanie się informacjami pochodzącymi z analizy materiałów źródłowych. Uczeń:	2	odczytuje, analizuje, interpretuje i przetwarza informacje tekstowe, graficzne, liczbowe;
		5	objaśnia i komentuje informacje, posługując się terminologią biologiczną
V	Rozumowanie i zastosowanie nabytej wiedzy do rozwiązywania problemów biologicznych. Uczeń:	1	interpretuje informacje i wyjaśnia związki przyczynowo-skutkowe między procesami i zjawiskami, formułuje wnioski
		3	wyjaśnia zależności między organizmami oraz między organizmem a środowiskiem
VI	Rozwijanie postawy szacunku wobec przyrody i środowiska. Uczeń:	1	rozumie zasadność ochrony przyrody
		2	prezentuje postawę szacunku wobec wszystkich istot żywych oraz odpowiedzialnego i świadomego korzystania z dóbr przyrody
		3	objaśnia zasady zrównoważonego rozwoju

Podstawa programowa

GEOGRAFIA III etap edukacyjny

Wymagania szczegółowe:

X

. Rolnictwo, leśnictwo i rybactwo: czynniki rozwoju rolnictwa, struktura użytków rolnych, obszary upraw i chów zwierząt, zrównoważona gospodarka leśna, rybactwo (morskie śródlądowe, akwakultura). Uczeń:

4

wyjaśnia zróżnicowanie przestrzenne wskaźnika lesistości na świecie i w Polsce, przedstawia wielorakie wartości lasu oraz uzasadnia konieczność racjonalnego gospodarowania zasobami leśnymi zgodnie z zasadami zrównoważonej gospodarki leśnej i ochrony przyrody;

5

wykazuje znaczenie przyrodnicze, społeczne i gospodarcze lasów

XIII

Człowiek a środowisko geograficzne – konflikty interesów: wpływ działalności człowieka na atmosferę na przykładzie smogu, inwestycji hydrologicznych na środowisko geograficzne, rolnictwa, górnictwa i turystyki na środowisko geograficzne, transportu na warunki życia i degradację środowiska przyrodniczego, zagospodarowania miast i wsi na krajobraz kulturowy, konflikt interesów człowiek – środowisko, procesy rewitalizacji i działania proekologiczne. Uczeń:

3

analizuje na przykładach ze świata i Polski wpływ działalności rolniczej, w tym płodozmianu i monokultury rolnej, chemizacji i mechanizacji rolnictwa, melioracji i nadmiernego wypasu zwierząt na środowisko przyrodnicze

XIV

Regionalne zróżnicowanie środowiska przyrodniczego Polski: podział na regiony fizycznogeograficzne, budowa geologiczna i zasoby surowcowe, ukształtowanie powierzchni, sieć wodna, warunki klimatyczne, formy ochrony przyrody, stan środowiska przyrodniczego. Uczeń:

11

uzasadnia konieczność działań na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego w Polsce, określa możliwości własnego zaangażowania w tym zakresie oraz przedstawia różne formy ochrony przyrody w Polsce i własnym regionie.

Przebieg zajęć:

Faza wprowadzająca:

Nauczyciel zapoznaje uczniów z tematem lekcji. Nauczyciel na tablicy zapisuje skrócony wzór fotosyntezy (sumaryczne równanie reakcji), a następnie pyta uczniów, co to za proces i jaki ma udział w cyklu węglowym. Uczniowie prowadzą dyskusję na temat roli organizmów autotroficznych w magazynowaniu węgla w biomase.

Wskazówki dla nauczyciela:

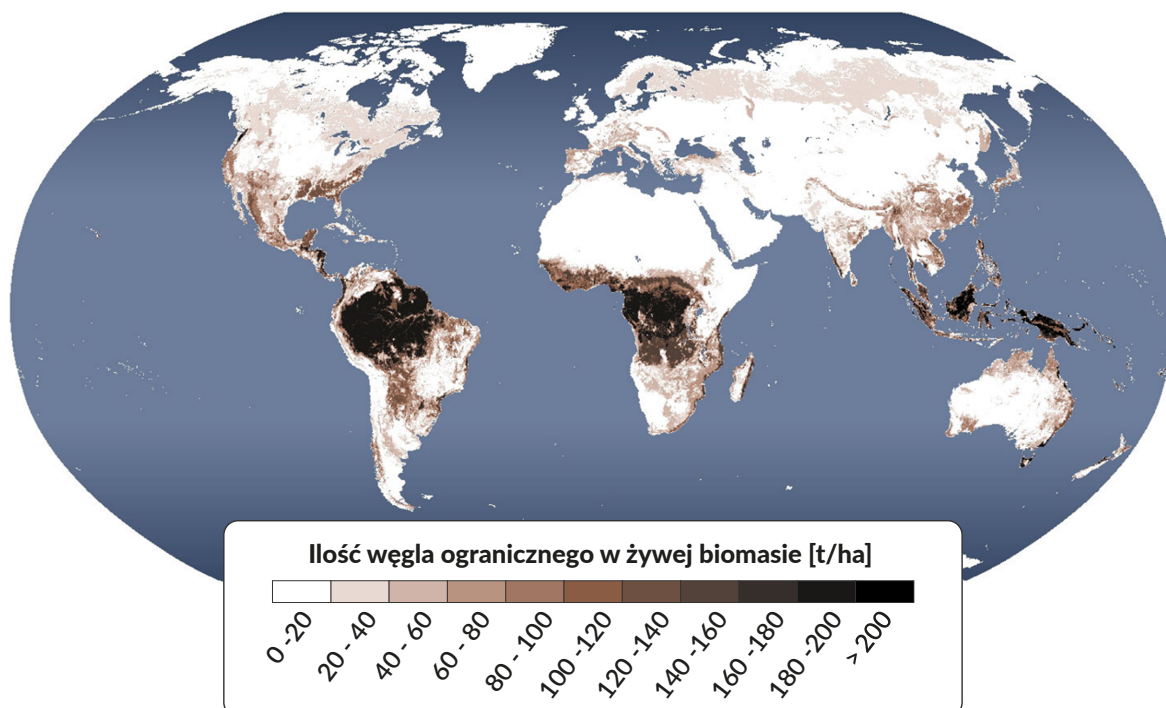
Sumaryczne równanie reakcji fotosyntezy: $6\text{CO}_2 + 6\text{H}_2\text{O} + \text{energia światlna} \rightarrow \text{C}_6\text{H}_{12}\text{O}_6 + 6\text{O}_2$

Podczas fotosyntezy roślina pobiera ze środowiska wodę oraz dwutlenek węgla. Energia świetlna jest przekształcana na energię wiązań chemicznych w trakcie procesu. Najważniejszy barwnik fotosyntetyczny w komórce roślinnej to chlorofil (w kolorze zielonym), który pochłania światło fioletowe i czerwone. Organizmy, które przeprowadzają fotosyntezę, nazywane są autotrofami (samożywymi).

Magazynowanie węgla w biomase jest możliwe dzięki temu, że podczas fotosyntezy wiązany jest w roślinach węgiel pochodzący z atmosferycznego CO_2 . Podczas przechodzenia przez kolejne etapy łańcucha pokarmowego jest stopniowo wytracana, a na kolejnym poziomie troficznym akumulowana jest tylko część węgla akumulowanego na poprzednim etapie. Dlatego najbardziej efektywne w sekwestracji węgla są organizmy roślinne.

Faza realizacyjna:

Nauczyciel prezentuje poniższą mapę na rzutniku:

Ilość węgla organicznego w żywej biomase zarówno nad powierzchnią ziemi, jak i pod nią.

Ruesch, Aaron, and Holly K. Gibbs. 2008. New IPCC Tier-1 Global Biomass Carbon Map For the Year 2000. Available online from the Carbon Dioxide Information Analysis Center [<http://cdiac.ess-dive.lbl.gov>], Oak Ridge National Laboratory, Oak Ridge, Tennessee.

Nauczyciel zadaje uczniom pytanie, jaki typ ekosystemów lądowych ma najwięcej węgla organicznego w żywej biomacie. Po uzyskaniu odpowiedzi [lasy deszczowe] nauczyciel dzieli uczniów w pary. Przez ok. 2-3 minuty pary dyskutują na temat zagrożeń dla wilgotnych lasów równikowych [deforestacja, wysychanie, wypalanie].

Nauczyciel prezentuje animację pokazującą proces deforestacji w Brazylii:

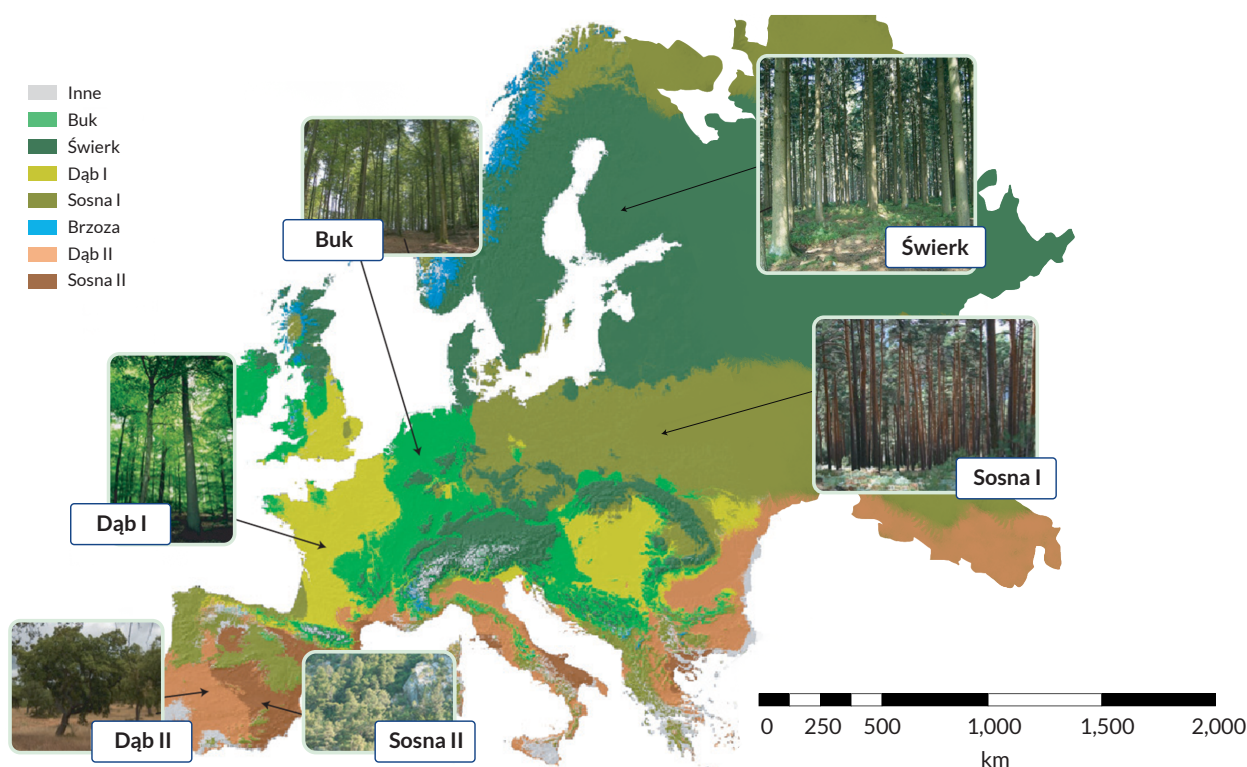
<https://earthengine.google.com/timelapse#v=-10.80696,-62.36113,5.927,latLng&t=3.37&ps=50&bt=19840101&et=20201231&startDwell=0&endDwell=0>

Animacja jest przyczynkiem do dyskusji na temat wpływu deforestacji na zmiany klimatu.

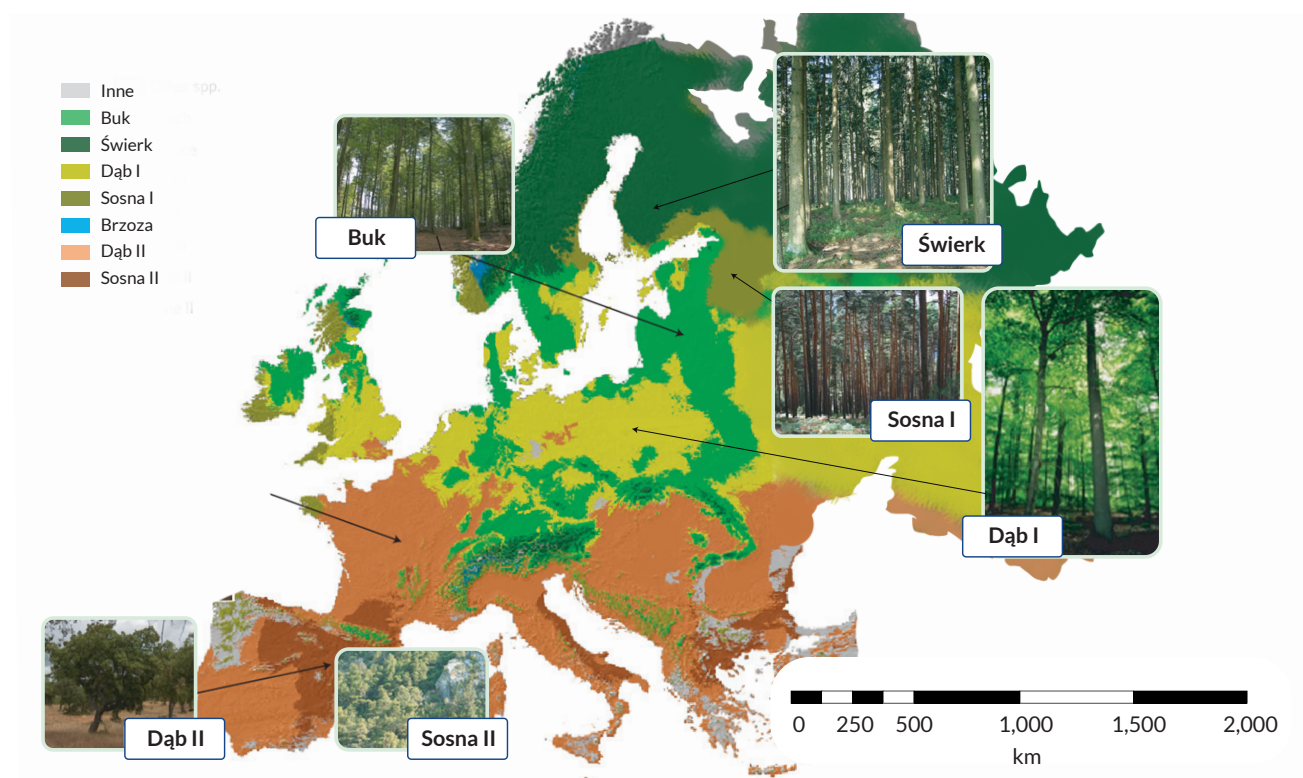
Nauczyciel tłumaczy, jak degradacja ekosystemu wpływa na jego mniejszą odporność na zaburzenia takie jak pojawiające się ze względu na zmiany klimatu niedobory wody. Wyjaśnia, jak prowadzą one do zamierania lasów i uwalniania zamagazynowanego w nich węgla. Prosi uczniów o narysowanie schematu zawierającego ciąg przyczynowo-skutkowy między deforestacją a zwiększoną emisją gazów cieplarnianych, zaznaczając na nim istniejące dodatnie i ujemne sprzężenie zwrotne. Na schemacie chętni mogą umieścić również skutki dla bioróżnorodności.

Okresy suszy i zwiększone tempo parowania zwiększają ryzyko pożaru lasów. Do wcześniej narysowanego schematu uczniowie dorysowują dodatnie sprzężenie zwrotne związane z pożarami lasów.

Nauczyciel uruchamia stronę <http://bazapozarow.ibles.pl/zagrozenie/> i prezentuje uczniom aktualny stan zagrożenia pożarami w polskich lasach.

Potencjalny zasięg głównych gatunków drzew w Europie w normalnym okresie klimatycznym (1950–2000).

Potencjalny zasięg głównych gatunków drzew w Europie dla scenariusza A1B, CLM/ECHAM5 – umiarkowane ocieplenie (2070–2100).

Na podstawie mapy uczniowie oceniają jak ze względu na zmiany klimatu będą mogły się zmienić lasy na obszarze Polski.

Następnie nauczyciel rozdaje uczniom wydrukowany artykuł pt. „Przebudowa drzewostanów”.

Wskazówki dla nauczyciela:

Wpływ degradacji ekosystemów na ich mniejszą odporność na zaburzenia (na podstawie pierwotnych lasów):

W lesie pierwotnym przez tysiące lat ustanawia się równowaga układu, a zależności między organizmami są stabilniejsze niż w lesie zdegradowanym. Wyższa różnorodność biologiczna zbiorowiska pozwala na większą stabilność układu, ponieważ jako całość jest on bardziej odporny na zmianę (ma zdywersyfikowane zasoby).

Faza podsumowująca:

Nauczyciel prosi jednego z uczniów o narysowanie na tablicy schematu przyczynowo-skutkowego z naniesionymi sprzężeniami zwrotnymi. Omawia go wraz z uczniami i pyta o to, jakie wyzwania dla ochrony przyrody stanowią skutki zmian klimatu w kontekście lasów.

Literatura:

Bohdanowicz, Z. (2021). *Klimatyczne ABC. Interdyscyplinarne podstawy współczesnej wiedzy o zmianie klimatu*. University of Warsaw Press. doi:10.31338/uw.9788323547303.

Hanewinkel, M., Cullmann, D.A., Schelhaas, M.-J., Nabuurs, G.-J. and Zimmermann, N.E. (2012). Climate change may cause severe loss in the economic value of European forest land. *Nature Climate Change*, 3(3), pp.203–207. doi:10.1038/nclimate1687.

Materiały wideo w przypadku chęci rozszerzenia treści:

<https://youtu.be/JkaxUblCGz0> - „Our Planet | Forests” – serial przyrodniczy (50 minut)

<https://youtu.be/um2Q9aUecy0> - „Our Planet | Jungles” – serial przyrodniczy (50 minut)

Słowniczek pojęć:

- **Biomasa** – ulegające biodegradacji produkty, części produktów, odpady oraz pozostałości pochodzenia biologicznego. W szerszym ujęciu biomasa to cała istniejąca na naszej planecie materia organiczna, zarówno pochodzenia zwierzęcego, jak i roślinnego, ulegająca biodegradacji. Współcześnie o biomacie mówi się głównie jako o odnawialnym źródle energii. Biomasa jest bowiem najstarszym, najłatwiejszym do pozyskania oraz najszerzej wykorzystywanym odnawialnym źródłem energii. Pochodzi głównie z rolnictwa, a także z leśnictwa i powiązanych gałęzi przemysłu, takich jak rybołówstwo czy akwakultura.
- **Deforestacja** – wylesianie. Degradacja terenów leśnych poprzez wycinkę drzewostanów, najczęściej o podłożu antropogenicznym (spowodowana przez człowieka).
- **Las pierwotny** – las, który nigdy nie został poddany bezpośrednim ani pośrednim modyfikacjom ze strony człowieka.
- **Sprzężenie zwrotne** – ścisła zależność między kilkoma parametrami w układzie prowadząca do określonego skutku. Sprzężenia zwrotne dzielą się na dodatnie i ujemne.
  - a) **dodatnie sprzężenia zwrotne** – na skutek zmiany parametru w układzie układ zaczyna dążyć w kierunku odchylenia, np. wskutek zwiększonych emisji gazów cieplarnianych temperatura na Ziemi wzrasta (parametr w układzie się zmienia), przez co rozmarza wieczna zmarzlina i uwalniają się niegdyś w niej uwięzione klatraty metanu (jednego z najgroźniejszych gazów cieplarnianych), co prowadzi do szybszego zwiększenia temperatury na Ziemi (układ zaczyna dążyć w kierunku odchylenia);
  - b) **ujemne sprzężenia zwrotne** – na skutek zmiany parametru w układzie układ zaczyna dążyć w kierunku przeciwnym do odchylenia, np. w domu pracuje termostat, który jest ustawiony na określoną temperaturę; gdy temperatura w mieszkaniu spadnie poniżej oczekiwanej, włącza się pompa, mająca za zadanie podnieść temperaturę (sprzężenie zwrotne ujemne): gdy temperatura wzrasta do pożądanej, pompa się wyłącza na zasadzie ujemnego sprzężenia zwrotnego; ujemne sprzężenia zwrotne sprzyjają stabilności